

Η πυρκαγιά του 1917 και η θεωρία του Μαύρου Κύκνου

διδάγματα από την σχέση της εβραϊκής κοινότητας με τις τηγανητές μελιτζάνες και το ελληνικό κράτος

Αύγουστος 2021

Ξεκινάμε το παρόν άρθρο με μια προειδοποίηση προς τους αναγνώστες και τις αναγνώστριες: αυτό που πρόκειται να διαβάσετε δεν είναι ένα ιστορικό κείμενο με την κλασική σημασία, δεν είναι ένα κείμενο γραμμένο από κάποιον ειδικό που εξάντλησε την βιβλιογραφία και τις πρωτογενείς πηγές, ούτε στοχεύει στην πειθώ μέσω της συγκίνησης από σκληρά γεγονότα του παρελθόντος. Το κείμενο αυτό πραγματεύεται την επίδραση των τυχαίων γεγονότων στην ιστορία μέσα από το παράδειγμα της καταστροφικής πυρκαγιάς του 1917 στη Θεσσαλονίκη. Σχετίζεται με αυτό που οι ειδικοί θα έλεγαν “φιλοσοφία της ιστορίας”.

Εμείς προτιμούμε να το βλέπουμε σαν μια πυξίδα της συλλογικής μας αντίληψης και οργάνωσης. Προσπαθούμε να σχηματίσουμε έναν αστερισμό μεταξύ της ιστορικής μνήμης και ερμηνείας, της αντίληψης μας για το πως λειτουργεί ο καπιταλιστικός κόσμος, της συγκυρίας που ζούμε και της οργανωμένης μας τοποθέτησης σε αυτήν. Έτσι, μοιραία, αυτό το κείμενο θα περάσει από τον κόσμο της πυρκαγιάς για να φτάσει στον κόσμο του ιού.

Το γεγονός

Αρχικά, θα παραθέσουμε βασικές πληροφορίες για την ιστορική συγκυρία της Θεσσαλονίκης το 1917 και για τα γεγονότα της πυρκαγιάς, ορισμένα ίσως στοιχειώδη και κοινότυπα, σε κάθε περίπτωση χρήσιμα για το κοινό που δεν έχει λιώσει τα βιβλία και τα ντοκιμαντέρ.

Τον Αύγουστο του 1917, η Θεσσαλονίκη ήταν μία πόλη κατά πλειοψηφία εβραϊκή, η οποία είχε μόλις 5 χρόνια που βρισκόταν υπό ελληνική κυριαρχία μετά από αιώνες οθωμανικής διοίκησης. Είχε γίνει το καταφύγιο και ορμητήριο εκατοντάδων χιλιάδων στρατιωτών της Αντάντ (γάλλων, βρετανών, και πολλών άλλων εθνικοτήτων) που συμμετείχαν στο Μακεδονικό Μέτωπο του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Μόλις τον Ιούνιο η Ελλάδα επανενώθηκε, καθώς είχε χωριστεί στα δύο για σχεδόν ένα χρόνο, και η Θεσσαλονίκη ήταν το κέντρο του βενιζελικού κράτους της βόρειας Ελλάδας. Επίσης, στην πόλη συνέρρεαν δεκάδες χιλιάδες πρόσφυγες λόγω των σκληρών πολεμικών συγκρούσεων και

της συνοδευόμενης εθνοκάθαρσης που λάμβανε χώρα στην ευρύτερη περιοχή. Μιλάμε δηλαδή για μια πόλη - στρατόπεδο.

Το μεσημέρι της 5ης Αυγούστου του 1917 ξέσπασε μια πυρκαγιά στην γειτονιά της πλατείας Μουσχουντή. Σύμφωνα με την (αμφισβητούμενη) επίσημη εκδοχή του ελληνικού κράτους, σε ένα σπίτι προσφύγων, στην οδό Ολυμπιάδος 3, ενώ μια προσφύγισσα τηγάνιζε μελιτζάνες, το λάδι πήρε φωτιά η οποία αμέσως εξαπλώθηκε στο σπίτι. Με την συνδρομή του Βαρδάρη, η φωτιά φεύγει πέρα από κάθε έλεγχο. Εν ολίγοις, διαρκεί περίπου 32 ώρες και καίει το 1/3 της έκτασης της πόλης, συμπεριλαμβανομένου του εμπορικού και ιστορικού της κέντρου.

Σχέδιο που απεικονίζει (με μαύρο χρώμα) την Πυρκαϊσθη Ζώνη

Καταστράφηκαν 9.500 οικοδομές, περισσότεροι από 70.000 άνθρωποι έμειναν άστεγοι (κατά προσέγγιση 52.000 εβραίοι/ες, 12.000 ορθόδοξοι/ες, 10.000 μουσουλμάνοι/ες). Σημαντικά κτίρια για την πόλη και την εβραϊκή κοινότητα καίγονται: η αρχιραββινεία με το αρχείο της, 16 συναγωγές, κοινοτικά

σχολεύα, καθώς επίσης 12 τζαμιά, η εκκλησία του αγίου Δημητρίου, κ.α.²

Η πυρκαγιά του 1917 έμεινε στην ιστορία ως “ένα τυχαίο γεγονός που άλλαξε σημαντικά τη φυσιογνωμία της πόλης”³. Οι αλλαγές που ακολούθησαν την πυρκαγιά έφεραν την σταδιακή περιθωριοποίηση του εβραϊκού στοιχείου της πόλης, τον εξελληνισμό της, και την προσαρμογή της στις ανάγκες του ελληνικού καπιταλισμού.

Το οργανωμένο σχέδιο εξελληνισμού της Σελανίκ και η διαχείριση της πυρκαγιάς

Είναι όντως η πυρκαγιά του 1917 η αιτία (ή μία από τις αιτίες) που χιλιάδες εβραίοι έμειναν άστεγοι, οδηγήθηκαν στην φτώχεια, και κατόπιν στον παραγκωνισμό τους από το ελληνορθόδοξο στοιχείο; Η “Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων”⁴ έγινε ελληνοχριστιανικό προπύργιο κατά τύχη; Και το ουσιαστικό ερώτημα: τι ήταν χρησιμότερο για τις εβραίες της Θεσσαλονίκης μετά το 1912, η πυρασφάλεια ή η συλλογική οργάνωση απέναντι στο ελληνικό κράτος; Ας τα πάρουμε ένα-ένα.

Το ελληνικό κράτος, από την στιγμή που πάτησε το πόδι του στην Σελανίκ⁵, είχε να αντιμετωπίσει ένα σωρό προβλήματα. Η εθνοτική/θρησκευτική σύνθεση της πόλης δεν μπορούσε να ταιριάξει καθόλου με τον ελληνικό εθνικισμό. Η κοινοτική οργάνωση των πληθυσμών καθώς και η πολεοδομία της, στοιχεία της ζωής σε μια ημι-φεουδαρχική αυτοκρατορία, δεν συμβάδιζε με τις αναδυόμενες καπιταλιστικές σχέσεις. Η εβραϊκή ταξική πυραμίδα της πόλης, από τις εβραίες προλετάριες μέχρι τους εβραίους αστούς, αποτελούσε αγκάθι στα σχέδια του ελληνικού κράτους. Η εθνική ομογενοποίηση, η αλλαγή της ρυμοτομίας και η υπαγωγή των πληθυσμών στους νόμους του κεφαλαίου έγινε στρατηγικός στόχος του.

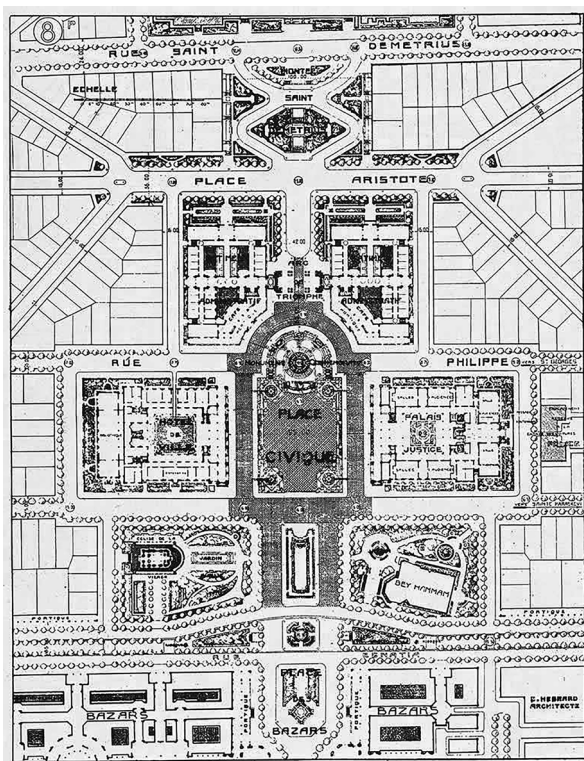
Αμέσως μετά το “τυχαίο γεγονός”, λοιπόν, οι μηχανισμοί του κράτους προσάρμοσαν την τακτική τους στα δεδομένα που άφησε πίσω η πυρκαγιά. Απαγορεύτηκαν άμεσα οι εργασίες ανοικοδόμησης στην “Πυρίκαυστη Ζώνη”⁶, ακόμα και στα οικήματα που είχαν ελάχιστες ζημιές. Λίγους μήνες μετά η κυβέρνηση θέτει σε εφαρμογή ένα σχέδιο απαλλοτρίωσης και αναδασμού των οικοπέδων που άνηκαν στα “καμένα”⁷. Με απλά λόγια, απαγόρευσαν στους πυροπαθείς να επισκευάσουν τα σπίτια τους ή να φτιάξουν καινούρια, και έπειτα τους κατέσχεσαν την περιουσία δίνοντας τους τα “κτηματογράφα”, κρατικά χαρτιά δηλαδή που έγραφαν το εμβαδόν του οικοπέδου τους, με τα οποία θα μπορούσαν στο μέλλον να διεκδικήσουν γή ή αποζημίωση.

Έπειτα, δημιουργήθηκε μια επιτροπή πολιτικών και μηχανικών, με επικεφαλής τον Ερνέστ Εμπράρ, Γάλλο αρχιτέκτονα, η οποία κλήθηκε να οργανώσει

---

2. Γενική Διοίκησης Θεσσαλονίκης, Έκθεση πεπραγμένων μετά απολογισμού της Κεντρικής Επιτροπής Εράνων υπέρ των θυμάτων της Πυρκαϊάς Θεσσαλονίκης διά τα έτη 1917-1918 του Α. Α. Πάλλη προς τον Γενικό Διοικητή κ. Α. Αδοσίδη, της 1/14 Φεβρουαρίου 1919, όπως παρατίθεται στο: Παπαστάθης, Χ., (1978), Ένα υπόμνημα για την πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης στα 1917 και την περίθαλψη των θυμάτων, περιοδικό Μακεδονικά, τόμος 18ος.

πολεοδομικά την Θεσσαλονίκη σαν να σχεδιάζει σε λευκό χαρτί. Άλλαξαν τα σύνορα των οικοπέδων, τα νέα οικοπέδα έγιναν πιο μεγάλα, όλο το κέντρο της πόλης απέκτησε ορθές γωνίες και συμμετρία (Ιπποδάμειο σύστημα). Οι “ειδικοί” καθόρισαν συγκεκριμένα περιεχόμενα χρήσης της γης ανά περιοχή, τα οποία προσαρμόσαν στις υλικές ανάγκες του ελληνικού κεφαλαίου που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Σχέδιο του Ε. Εμπρά για την Πλατεία Αριστοτέλους

Οτιδήποτε δεν εξυπηρετούσε τους νέους κυρίαρχους της πόλης και τους επιστήμονες τους, το εξαφάνιζαν με συνοπτικές διαδικασίες. Για παράδειγμα, οι περισσότερες εβραϊκές συναγωγές που βρίσκονταν στην Πυρίκαυστη Ζώνη γκρεμίστηκαν ανεξάρτητα από τον βαθμό βλάβης που είχαν υποστεί, μάλιστα ορισμένες ήταν εντελώς ανέπαφες από την φωτιά⁸.

Εν τω μεταξύ οι δεκάδες χιλιάδες πυρόπληκτες, εβραίες και μη, είχαν μεταφερθεί σε καταυλισμούς στα προάστια της πόλης, φτωχές και στην πλειοψηφία τους άνεργες. Πέρα από το ότι έμειναν χωρίς σπίτι, τόσο οι εργάτες όσο και

8. Χακίμογλου, Ε. (2021), Η μαζική μετεγκατάσταση συναγωγών στη Θεσσαλονίκη μετά την πυρκαγιά του 1917, περιοδικό Χρονικά, τόμος 44ος, αρ. φύλλου 255, Ιανουάριος - Ιούνιος 2021, Αθήνα, Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο, σελ.37-43.

οι μικρο-ιδιοκτήτες καταστημάτων, βρέθηκαν χωρίς δουλειά και εισόδημα για μακρά περίοδο. Ζούσαν καταναλώνοντας ότι περιουσία τους είχε απομείνει, και κυρίως τα έβγαζαν πέρα από την ελεεινή πρόνοια του ελληνικού κράτους.

Όντας σε αυτή την κατάσταση επί 4 χρόνια, κλήθηκαν το 1921 να διεκδικήσουν τις περιουσίες τους σε δημοπρασίες⁹. Εφόσον τα νέα οικοπέδα ήταν μεγαλύτερα από τα δικά τους (για τα οποία έχουν τα κτηματογράφα), για να το πετύχουν αυτό έπρεπε να συνεταιριστούν σε ομάδες. Μπορείτε να φανταστείτε πόσο δύσκολο ήταν να συνεννοηθούν πολλές οικογένειες μαζί για το ποιο οικόπεδο θα διεκδικήσουν και πως θα το διαχειριστούν αν το πάρουν. Επιπλέον, είχαν να ανταγωνιστούν Έλληνες αστούς, οι οποίοι διέθεταν έναν καλύτερο συνδυασμό χρημάτων και κρατικής υποστήριξης. Το αποτέλεσμα ήταν το προφανές: η πλειοψηφία των παλιών ιδιοκτητών δεν επέστρεψε ποτέ στις περιοχές που κάποτε ήταν τα σπίτια και οι επιχειρήσεις τους. Πολλοί πυρόπληκτοι Εβραίοι εγκατέλειψαν την Θεσσαλονίκη για την Παλαιστίνη, ακολουθώντας το σιωνιστικό κήρυγμα, μην έχοντας και κάποια εναλλακτική επιβίωση¹⁰.

Οι αντιδράσεις των Εβραίων

Τελικά, οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης στάθηκαν άτυχοι μπροστά σε ένα αναπάντεχο γεγονός που άλλαξε την ιστορία τους, ή βρέθηκαν αντιμέτωποι με ένα πολύχρονο και ευέλικτο σχέδιο του ελληνικού κράτους εναντίον τους, το οποίο επηρεάστηκε από την πυρκαγιά μόνο σε ότι αφορά την τακτική του; Παραθέτουμε ένα απόσπασμα από την ομιλία του συγγραφέα Ευάγγελου Χακίμογλου, εφόρου του Εβραϊκού Μουσείου Θεσσαλονίκης, από μία εκδήλωση για την πυρκαγιά του 1917 και την επίδραση της στους Εβραίους¹¹:

“Η πυρκαγιά του ’17 έμεινε στη μνήμη μας και χάραξε την ιστορία της πόλης όχι λόγω της πυρκαγιάς, αυτής καθ’ αυτής, αλλά του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίστηκε. Σε όλες τις προηγούμενες περιπτώσεις οι ιδιοκτήτες αφήνονταν να ξαναχτίσουν τα σπίτια και τα μαγαζιά τους, είτε με τη βοήθεια ασφαλιστικών εταιρειών, είτε με τη βοήθεια του Θεού. Στη χειρότερη περίπτωση γίνονταν κάποιες διαπλατύνσεις των δρόμων ή ευθυγραμμίσεις. Ωστόσο αυτό που έγινε μετά το ’17 ήταν εντελώς διαφορετικό. Έγινε πλήρης αναδασμός, οπότε χάθηκε η συνέχεια της ιδιοκτησίας με το συγκεκριμένο οικόπεδο, όπως και η δυνατότητα της άμεσης ανοικοδόμησης. Είναι χαρακτηριστικό ότι μέχρι να εφαρμοστούν τα πολυτελή σχέδια Εμπράρ, πέρασαν, ανάλογα με την περιοχή, από 4 έως 7 χρόνια. Δηλαδή κάποιος που έχασε στη φωτιά το μαγαζί και το σπίτι του έμεινε στο δρόμο”.

Αυτή η απλή διαπίστωση, το “δεν ήταν η πυρκαγιά αυτή καθ’ αυτή αλλά ο τρόπος που αντιμετωπίστηκε”, δεν είναι κάποιο ψαγμένο ιστορικό συμπέρα-

---

9. Ο ν.2633/1921 έδωσε την δυνατότητα να βγουν σε δημοπρασίες τα οικόπεδα της Πυρκαυστής Ζώνης.

10. Παπαστάθης, Χ., (1978), σελ. 151.

11. Η εκδήλωση διοργανώθηκε στο κινηματοθέατρο “Αλέξανδρος” το Νοέμβριο του 2017, με αφορμή την συμπλήρωση των 100 χρόνων από την πυρκαγιά, υπό την αιγίδα της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης.

σμα που απαιτεί ενδελεχή μελέτη, ήταν η ωμή πραγματικότητα που καταλάβαιναν όσοι την έτρωγαν στη μάπα. Ήταν αυτονόητη για τις εβραίες της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαγιά:

“Τελικά η μόνη, ισχυρότατη, πολιτική αντίδραση που εκφράστηκε προήλθε από την Ισραηλιτική κοινότητα, στην Θεσσαλονίκη και στο εξωτερικό, και μορφοποιήθηκε με σοβαρές πιέσεις για τις οποίες δεν γνωρίζουμε λεπτομέρειες, πέραν των όσων αναφέρει ο ίδιος ο Βενιζέλος στη Βουλή. Η απαλλοτρίωση της κατά πλειονότητα ισραηλιτικής ιδιοκτησίας της πυρκαυστης ζώνης υπέρ της Κτηματικής Ομάδας εκλήφθηκε ως μέσο για την εκδίωξη των συγκεκριμένων ιδιοκτητών από την έγγειο ιδιοκτησία τους.”¹²

Πέρα από την ηγεσία της Ισραηλιτικής κοινότητας, και οι σιωνιστές της Θεσσαλονίκης απηύθυναν εκκλήσεις προς το εξωτερικό, προς υπουργεία εξωτερικών και σιωνιστικές οργανώσεις ευρωπαϊκών χωρών, μιλώντας για “μεροληπτική και απάνθρωπη μεταχείριση” των Εβραίων πυροπαθών¹³.

Ήταν τόσο προφανές για τους Εβραίους το από τι κινδυνεύουν, που τα επόμενα χρόνια χιλιάδες εξ αυτών οργανώθηκαν (ανάλογα με την πολιτική τους άποψη και την ταξική τους θέση) στις δύο πολιτικές τάσεις που οργάνωναν συλλογικά, με πολύ διαφορετικούς τρόπους και στόχους βέβαια, την άμυνα απέναντι στα σχέδια του ελληνικού κράτους και κεφαλαίου: τους σιωνιστές από την μία, και τους σοσιαλιστές της Φεντερασιόν από την άλλη. Δεν έχουμε αντίστοιχα ιστορικά στοιχεία για το αν αύξησαν τα μέτρα πυροπροστασίας στα σπίτια και τα μαγαζιά τους. Εικάζουμε πως μάλλον όχι.

Εβραϊόφωνη (λαντίνο) σοσιαλιστική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης “Avanti”, που σημαίνει “Εμπρός”. Όργανο του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος Ελλάδας (ΣΕΚΕ) στη Θεσσαλονίκη, μετέπειτα του ΚΚΕ.

Γαλλόφωνη σιωνιστική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης “La renaissance juive”, που σημαίνει “Εβραϊκή Αναγέννηση”.

12. Καραδήμου-Γερολύπου, Α., (1985), Επανασχεδιασμός και ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαγιά του 1917, διδακτορική διατριβή του τμήματος Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ, σελ. 184.

13. Μόλχο Ρ., (2014), Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης 1856-1919, εκδόσεις Παττάκη, σελ. 280.

Τα τυχαία γεγονότα και οι μεγάλες ιστορικές αιτιάσεις

Αν δεν έχει γίνει ακόμα σαφές, αυτό που λέμε είναι ότι η ιστορία δεν καθορίζεται από Μαύρους Κύκνους¹⁴, δηλαδή αναπάντεχα, μεμονωμένα και, εν πολλοίς, τυχαία γεγονότα. Η ιστορία καθορίζεται από τις σχέσεις εξουσίας και ανταγωνισμού. Πιο συγκεκριμένα, από οργανωμένες δυνάμεις (βλ. κοινωνικές τάξεις, κράτη, κλπ.) που βρίσκονται σε σύγκρουση, και οι οποίες καταστρώνουν σχέδια προς το συμφέρον τους. Πιο λιανά, στην καπιταλιστική κοινωνία, η πιο ογκώδης, καθολική και ορθολογικά δομημένη οργάνωση συμφερόντων είναι το κράτος (το μεμονωμένο εθνικό κράτος). Τα σχέδια του κάθε κράτους, βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα, πετυχημένα ή αποτυχημένα, έχουν τόσο ιστορικό βάθος και τόση σχέση με τις μεγάλες ιστορικές αιτιάσεις (π.χ. οικονομική κρίση, διακρατικός ανταγωνισμός, κλπ.) που εκτρέπουν και σβήνουν την σημασία οποιουδήποτε τυχαίου γεγονότος¹⁵.

Σε γενικές γραμμές, μπορούμε όντως να αντιμετωπίσουμε την σπίθα που ξεκίνησε την πυρκαγιά ως τυχαίο γεγονός. Αρκεί όμως μια πυρκαγιά, έστω και μία τόσο καταστροφική πυρκαγιά για να αλλάξει την φυσιογνωμία της πόλης οριστικά; Και πόσο μάλλον με τόσο μεροληπτικό τρόπο εναντίον των εβραίων και γενικά των μη-ελλήνων; Είναι δυνατόν ένα τυχαίο γεγονός να ταιριάζει με τόση λεπτομέρεια με τα συμφέροντα του ελληνικού κράτους;

Η πυρκαγιά συνέβη σε ένα κόσμο πολύ αυστηρών και οργανωμένων αιτιάσεων. Το ελληνικό κράτος είχε μόλις διπλασιάσει την έκταση του, ήταν στη μέση ενός δεκαετούς πολέμου, είχε ένα πολύπλευρο σχέδιο εθνικής ομογενοποίησης μέσω της εκπαίδευσης, της δημόσιας υγείας και του πολεοδομικού ανασχεδιασμού των πόλεων. Αυτή η ομογενοποίηση θα γινόταν μέσω της αφομοίωσης όσων πληθυσμών μπορούσαν να αφομοιωθούν και της εκδίωξης/εξόντωσης όσων δεν μπορούσαν. Ταυτόχρονα, οδηγούσε τα εθνικώς ύποπτα μεσαία στρώματα σε βίαιη προλεταριοποίηση, δίνοντας την θέση τους σε εθνικώς άμεμπτα μεσαία στρώματα, και διασφαλίζοντας έτσι την εδραίωση του ελέγχου του σε κάθε πτυχή της κοινωνικής ζωής. Μια πολεοδομική πολιτική που θα εξυπηρετούσε όλα τα παραπάνω, είχε ανάγκη από ολική αναδιαμόρφωση του αστικού ιστού των πόλεων, και εν προκειμένω της Θεσσαλονίκης.

Με λίγα λόγια, η περίοδος 1912-1949 ήταν μία μακρά περίοδος πρωταρχικής συσσώρευσης, εθνοκάθαρσης, και πολεοδομικής επανάστασης στην βόρεια

---

14. Η θεωρία του Μαύρου Κύκνου ανήκει στον ειδικό της στατιστικής επιστήμης Nassim Nicholas Taleb, και λέει, συνοπτικά, ότι αναπάντεχα τυχαία γεγονότα που δεν μπορούν να προβλεφθούν μπορούν να επηρεάζουν τεράστια επίδραση στην δομή ορισμένων συστημάτων. Στην πραγματικότητα, το άρθρο μας δεν ασχολείται με τα λεγόμενα του Taleb, αλλά με την μεταφορά της αντίληψης του στην κοινωνική θεωρία. Την χρήση τέτοιων σχημάτων για την εξήγηση της συγκυρίας του covid-19 μπορεί να την δει κανείς τόσο σε έγκριτους κεντροδεξιούς δημοσιογράφους της Καθημερινής, όσο και σε ανθρώπους που ισχυρίζονται πως είναι αντικρατιστές.

15. Αυτόν τον τρόπο αντίληψης της πραγματικότητας, δηλαδή την διαφύλαξη ενός στοιχειώδους ιστορικού υλισμού απέναντι στις φιλελεύθερες και μεταμοντέρνες θεωρίες ιστορικού σχετικισμού, τον οφείλουμε, από την μια, στις ιστορικές εμπειρίες των προλεταριακών, φεμινιστικών και αντιρατσιστικών κινημάτων του προηγούμενου αιώνα. Από την άλλη, το να διατηρήσουμε τα μυαλά μας στην θέση τους σε “κρίσιμες στιγμές” σαν την άνοιξη του 2020, την οφείλουμε σε μεγάλο βαθμό στην δράση και την ανάλυση των αυτόνομων αντιφασιστικών ομάδων σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη.

Ελλάδα. Όλα αυτά συνέβαιναν με μακρόπνοο σχεδιασμό από το κράτος για τα συμφέροντα του ελληνικού κεφαλαίου. Όλα αυτά έφεραν το ελληνικό κράτος σε σύγκρουση συμφερόντων με την εβραϊκή κοινότητα της Θεσσαλονίκης. Οι Εβραίοι δεν έπαθαν τίποτα “λόγω πυρκαγιάς”, αλλά λόγω του κρατικά οργανωμένου αντισημιτισμού, που συναντήθηκε με τα υλικά συμφέροντα και την ιδεολογία της πλειοψηφίας των ελληνορθόδοξων. Φυσικά, αντίστοιχα σχέδια εφαρμόστηκαν και σε άλλους πληθυσμούς και πόλεις. Πολλές φορές δεν χρειάστηκε κανένα τυχαίο γεγονός, όπως η πυρκαγιά, για να συμβεί η πολεοδόμηση της πόλης σαν μια νέα ιστορία σε λευκό χαρτί. Στο Κιλκίς, για παράδειγμα, όταν μπήκε ο ελληνικός στρατός το 1913 βρήκε μια πόλη άδεια. Όλοι της οι κάτοικοι, όντας σλαβόφωνοι και φοβούμενοι τις βιαιότητες, είχαν καταφύγει στην Βουλγαρία. Παρόλαυτα, ο ελληνικός στρατός ισοπέδωσε όλη την πόλη με φωτιές και βομβαρδισμούς, χωρίς αυτό να απαιτείται για στρατιωτικούς λόγους. Η ισοπέδωση της πόλης έφερε έναν πολύ επιβλητικό συμβολισμό, και ταυτόχρονα διασφάλιζε ότι δεν θα μπορούν να υπάρξουν διεκδικήσεις συγκεκριμένων υπαρκτών περιουσιών, καθώς και την πολεοδομική ανασυγκρότηση από το μηδέν, κυριολεκτικά. Ουσιαστικά, είναι το αντίστοιχο της διακοπής της συνέχειας των ιδιοκτησιών που συνέβη στη Θεσσαλονίκη, απλά με την δύναμη και την αισθητική του κανονιού.

Ποιός κρύβεται πίσω από την πυρκαγιά;

Ένα εύλογο ερώτημα που πλανήθηκε στις γειτονιές της πόλης μετά την πυρκαγιά είναι το αν αυτή ήταν προϊόν εμπρησμού. Οι φήμες διαδόθηκαν σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Αν μη τι άλλο, ήταν τόσο εξόφθαλμα βολική για το ελληνικό κράτος, που η παραμικρή καχυποψία σε οδηγεί να σκεφτείς το ενδεχόμενο να προήλθε επίτηδες με τεχνητά μέσα. Οι μόνοι που ενδιαφέρθηκαν να διερευνηθεί η υπόθεση είναι όσοι βγήκαν ζημιωμένοι από την φωτιά, δηλαδή οι πυρόπληκτοι και οι ασφαλιστές τους¹⁶. Το ελληνικό κράτος φρόντισε να τους κόψει το βήχα, και η υπόθεση έκλεισε γρήγορα.

Καταλαβαίνουμε τη σημασία που θα είχε για τις εβραίες του 1917, να μάθαιναν ότι το ελληνικό κράτος είναι τόσο αδίστακτο που δεν κωλώνει να κάψει τη μισή Θεσσαλονίκη για να πάρει εν τέλει τον έλεγχο της. Ακόμα πιο προφανές είναι τι σημασία θα είχε για τους ασφαλιστές ένα τέτοιο πόρισμα. Για εμάς, όμως, δεν έχει καμία σημασία. Πρώτον, ανήκει στις πληροφορίες που δεν θα μπορέσουμε ποτέ να εξακριβώσουμε. Δεύτερον, η επιβεβαίωση της προβοκάτσιας δεν θα προσέφερε κάτι ουσιαστικό στο σχήμα κατανόησης μας.

Όπως λέμε ότι τα τυχαία γεγονότα δεν αλλάζουν τον ρου της ιστορίας, το ίδιο ισχύει και για τα (όχι τυχαία αλλά) μεμονωμένα γεγονότα. Οι προβοκάτσες είναι γεγονότα που συμβαίνουν για να διευκολύνουν εξελίξεις που είναι ήδη δρομολογημένες και αναγκαίες. Δεν επιφέρουν ή αποτρέπουν ιστορικές αλλαγές σε μεγάλη κλίμακα. Η απόδοση μεγάλης σημασίας στις προβοκάτσες και

16. Papastathis, Ch., Hekimoglou, E., (2010), The Great Fire of Thessaloniki (1917), Fires and fire insurance market in Thessaloniki, σελ. 21-22

τα μεμονωμένα γεγονότα εν γένει (π.χ. εκτελέσεις αρχηγών κρατών) οδηγεί σε μια επιφανειακή, φρετιχοποιημένη και απλοϊκή αντίληψη της ιστορικής διαδικασίας. Μια αντίληψη που λέει ότι ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος έγινε επειδή εκτελέστηκε ένας πρίγκιπας στο Σαράγεβο, ότι οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης περιθωριοποιήθηκαν εξαιτίας μιας τυχαίας πυρκαγιάς ή ενός εμπρησμού, και πάει λέγοντας.

Διδάγματα από τον κόσμο της πυρκαγιάς για τον κόσμο του ιού

Πιθανόν κάτι να σας θύμισε η ιστορία της πυρκαγιάς. Συμβαίνει ένα τυχαίο γεγονός, το οποίο διερευνάται και ως στημένο, και ακολουθεί μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης στην οποία οι επιστήμονες του κράτους αναλαμβάνουν πρωτοφανείς εξουσίες στις ζωές των πολιτών του. Και φυσικά, οι αποφάσεις τους ουδεμία σχέση έχουν με το γεγονός που υποτίθεται ότι διαχειρίζονται. Ο υπονοούμενος παραλληλισμός που κάνουμε σε όλη την έκταση του κειμένου μεταξύ του γεγονότος “πυρκαγιά” και του γεγονότος “ιός” ίσως είναι κάτι παραπάνω από προφανές, ίσως υπέρ του δέοντος διδακτικός, και σίγουρα επαναφέρει μια ανάλυση χιλιοειπωμένη από τις αυτόνομες ομάδες εδώ και ενάμιση χρόνο.

Δεν υπονοούμε σε καμία περίπτωση ότι αυτά που περνάμε μοιάζουν με αυτά που πέρασαν οι εβραίοι από το ελληνικό κράτος. Ο παραλληλισμός αφορά αποκλειστικά την σχέση των τυχαίων γεγονότων με τις μεγάλες ιστορικές αιτιάσεις, και την συσκοτιστική αντίληψη γι' αυτές που διαδίδουν σύσσωμοι οι φίλοι του κράτους, από τα δεξιά μέχρι τα αριστερά.

Έχουμε ξαναχρησιμοποιήσει το ίδιο σχήμα ανάλυσης σχολιάζοντας την σχέση του Brexit με την (τότε) νέα μετάλλαξη του covid¹⁷. Τότε είδαμε πως το βρετανικό κράτος σχεδίαζε να εντείνει τα “υγειονομικά” μέτρα ενόψει Brexit “ανεξάρτητα από την πορεία της πανδημίας”, με την ίδια λογική που οι πολεοδόμοι της Θεσσαλονίκης σχεδίασαν το γκρέμισμα των συναγωγών “ανεξάρτητα από τον βαθμό βλάβης που είχαν υποστεί”.

Η γνώμη μας για τον κόσμο του ιού έχει στηριχθεί, επίσης, στην ανάλυση συντρόφων για την σχέση των “υγειονομικών” μέτρων με τον εμπορικό πόλεμο¹⁸, τη δημόσια τάξη¹⁹, την καταπίεση των εθνικά ύποπτων πληθυσμών²⁰, την εκμετάλλευση των γυναικών²¹, και προσπαθήσαμε να παρουσιάσουμε περιπτώσεις που η χρήση του lockdown απαντούσε σε χρόνιες ανάγκες ειδικών κλάδων (επισιτισμός-τουρισμός)²² ή ειδικών περιοχών (Επιχειρηματικά Πάρκα

---

17. Στην παρούσα έκδοση: Μυθολογίες της κρίσης (μέρος 10): Η αντιστροφή αιτίου – αποτελέσματος, και σχόλια για τη νέα μετάλλαξη.

18. *Autonome Antifa*, (2022), Το πείραμα “πανδημία”.

19. *Antifa South*, (2020), Η ατομική ευθύνη και η χρησιμότητά της στους καιρούς της κρίσης.

20. ο151, (2020), Που πέφτει ο Εχίνος και γιατί κολλάει εκεί πολύ ιός;, τ. 21.

21. *Miγaδa* (2020), Ένα σπίτι, ένα έθνος: ιστορίες εγκλεισμού και εθνικής ενότητας, τ. 25.

22. Στην παρούσα έκδοση: Μυθολογίες της κρίσης (μέρος 20): Lockdown, το όχημα της αναδιάρθρωσης.

και οικισμοί Ρομά στη Δυτική Αττική)²³. Τα συμπεράσματα ήταν πως η εναλλαγή καραντίνας και “χαλάρωσης” δεν σχετίζεται με την διάδοση του ιού, πως τα εμπορεύματα δεν μένουν στάσιμα στα λιμάνια “λόγω ιού”, πως δεν μετατρέπονται οι πόλεις σε στρατώνες “λόγω ιού”, όπως δεν αλλάζει η φυσιογνωμία μιας πόλης “λόγω πυρκαγιάς”. Όλα αυτά συμβαίνουν λόγω των αυστηρών αιτιάσεων του κόσμου της καπιταλιστικής κρίσης και του πολέμου.

Η μελέτη του παραδείγματος της πυρκαγιάς του 1917 συνηγορεί στις αναλύσεις του πρόσφατου παρελθόντος για τον covid. Κάνει όμως και κάτι περισσότερο: σχηματίζει έναν αστερισμό με δύο νέα δεδομένα του παρόντος.

Δεδομένο Α: το τροπάριο των “ειδικών”, των “υπεύθυνων δημοσιογράφων” κλπ., έχει αλλάξει, και μας κερνάνε συνομωσιολογία με το κουτάλι (βλ. έρευνες περί διαρροής του ιού από εργαστήριο). Δεν λέμε ότι είναι συνομωσιολογία γιατί αποκλείεται να έχει προέλθει ο ιός από διαρροή. Είναι συνομωσιολογία γιατί αποτελεί ένα οργανωμένο σχέδιο κατασκευής της “ρίζας του προβλήματος” με ευτελή τρόπο, έτσι ώστε να στοχοποιεί το κινεζικό κράτος και να ετοιμάζει την συναίνεση των δυτικών κοινωνιών στον πόλεμο εναντίον του.

Από την σκοπιά μας, δεν έχει καμία σημασία να δούμε “τι κρύβεται πίσω” από την προέλευση του ιού, αν είναι τεχνητός ή φυσικός, αν φταίνε για την διαρροή του οι Κινέζοι ή οι Αμερικανοί. Έχουμε από την πρώτη μέρα μπροστά στα μάτια μας αυτό που έχει σημασία, αρκεί να έχουμε την δυνατότητα να το καταλάβουμε: όσο η κρίση βαθαίνει, τα καπιταλιστικά κράτη οδηγούνται σε ολέθριες συγκρούσεις μεταξύ τους. Ανταγωνιστικά ορθολογικά σχέδια διαχείρισης αυτού του ολέθρου δουλεύουν στο κόκκινο. Όλα αυτά τα σχέδια, ένα για κάθε έθνος-κράτος, είναι απόλυτα εχθρικά για τα τομάρια μας. Όλα αυτά τα σχέδια, σε κάθε κράτος, θα κρύβονται πίσω από την τρομακτική επίδραση “τυχαίων γεγονότων”. Η κρατική συνομωσιολογία θα ονομάζεται όλο και περισσότερο επιστημονική έρευνα, και η αντίδραση στον κρατικό μονόλογο θα ονομάζεται όλο και περισσότερο συνομωσιολογία.

Δεδομένο Β: οι προβλέψεις των ειδικών, των δημοσιογράφων, των αριστερών αναλυτών κλπ., σχετικά με το πόσο θα συνεχιστούν τα “υγειονομικά” μέτρα, εξαρτώνται αποκλειστικά από επιδημιολογικά δεδομένα: διασπορά του ιού, νέες μεταλλάξεις, ποσοστό εμβολιασμού. Ειδικά στο τελευταίο, αποδίδουν σχεδόν μαγικές ιδιότητες Γι’ αυτό ακριβώς θα πέφτουν μονίμως έξω – σκόπιμα. Γιατί – εξίσου σκόπιμα – συσκοτίζουν τις μεγάλες αιτίσεις της ιστορίας, προκειμένου να κατασκευάσουν ένα αιώνιο επιτακτικό παρόν, στο οποίο αφενός πρέπει να είμαστε διαχωρισμένες και να πειθαρχούμε, κι αφετέρου, για να το κάνουμε αυτό πρέπει να προσδοκούμε την λύτρωση.

Η απάντηση στο τι μας περιμένει από φθινόπωρο δεν βρίσκεται ούτε στις ενδεχόμενες νέες μεταλλάξεις (δηλαδή πάλι σε τυχαία γεγονότα), ούτε στο πόσο θα πειθαρχήσουμε στον υποχρεωτικό εμβολιασμό. Θα φάμε στη μάπα διαχωρισμούς και μέτρα δύο ταχυτήτων, που χωρίζουν τους πολίτες σε υπεύθυ-

23. Στην παρούσα έκδοση: Μυθολογίες της κρίσης (μέρος 3ο): Επιχειρηματικά Πάρκα και Ρομά, το lockdown της Δυτικής Αττικής.

νους και αντικοινωνικούς, και ταυτόχρονα θα εφαρμόζονται οριζόντια μέτρα, με εναλλαγή έντασης, που μπορούν να εγγυηθούν την μειωμένη κατανάλωση, την αναδιάρθρωση του παραγωγικού μοντέλου και την πολεμική προετοιμασία²⁴. Αυτό ακριβώς συμβαίνει από τον Μάρτιο του 2020, και το φλιτζάνι μας είπε ότι θα συνεχιστεί, μιας και ούτε μια στιγμή δεν είχε να κάνει με την “πορεία της πανδημίας”.

Και το all-time-classic διδακτικό συμπέρασμα είναι ότι όσοι και όσες μπαίνουν στο μάτι το ελληνικού κράτους, το μόνο μέτρο προστασίας που διαθέτουν είναι η συλλογική τους οργάνωση. Ας το κρατήσουμε για όταν πιάσουν τα κρύα.

---

24. Βέβαια, αυτό το περί πολεμικής προετοιμασίας δεν αφορά αποκλειστικά ένα ολέθριο μέλλον. Το ελληνικό κράτος ήδη συμμετέχει σε πολεμικές συγκρούσεις στην ευρύτερη περιοχή της Μ. Ανατολής, με επίσημους, ή όχι και τόσο, τρόπους. Βλ. την λαθραία πώληση ταχυπλόων στον Λίβυο πραξικοπηματία στρατάρχη Χαφτάρ με συντονιστή την ΕΥΠ: Λαμπρόπουλος, Β., Το μυστήριο με τη «μυστική αποστολή στη Λιβύη» – Επτά συλλήψεις, Βήμα, 07/07/2020. Βλ. επίσης την πώληση πυραύλων patriot στην Σ. Αραβία, και την σχέση τους με τον πόλεμο στην Υεμένη: Antifa Scripta, (2021), Με τη Σαουδική Αραβία μοιραζόμαστε τις ίδιες αξίες... – Τι γυρεύουν οι Patriot της Ελλάδας στην Υεμένη;, περιοδικό Antifa, τ. 76.